

Seleucia

Sayı VI -2016

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VI

Olba Kazısı Serisi

Olba Kazısı Serisi
Seleucia VI

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayımına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydın
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepece
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VI
Sayı: 6

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 6 | Mayıs 2016

The Question of Romanization – To Be or not To Be (Roman): An Introductory Study

Romalılaşma Sorunu - (Roma) Olmak ya da Olmamak: Bir Ön Değerlendirme

Fikret K. Yegül

11

Olba'da Kremasyon

Cremation Burials in Olba

Tuna Akçay

21

Yelten Asklepiosu

Asclepius of Yelten

Ünal Demirer - Ahmet Yaraş

45

Olba 2015 Kazılarında Yeni Bir Buluntu:

Roma Mozaïği

A New Discovery from Olba Excavations: The Roman Mosaic

Emel Erten

61

Edirne Müzesi'nden Figürlü Madalyona

Sahip Cam Kulp

Glass Handle with Figured Medallion from

Edirne Museum

Emre Taştemür

93

Olba: Tapınak Devletinden Şehir

Devletine

Olba; From Priest State to City State

Mustafa H. Sayar

107

Olba'da Yahudi Varlığının Kanıtı: Menorah

Kabartmalı Sunak

Evidence of Jewish Presence in Olba: Altar with

Carved Menorah

Murat Özyıldırım

119

Olba Kazısında Ele Geçen Erken Bizans Dönemine Ait Bir Tılsım

An Amulet of Early Byzantine Period from Olba Excavations

Gülgün Köroğlu

137

Kuva-yi Milliye Müzesi'nde Yer Alan

Artuklu Beyliği'ne Ait Figür Tasvirli

Sikkeler

Figural Coins of the Artuqids from Kuva-yi

Milliye Museum/Balıkesir

Ceren Ünal - Betül Teoman

161

Olba Manastırı 2015 Yılı Kazıları

ve Kuzey Kilisesi'ndeki Çalışmaların

Değerlendirilmesi

2015 Excavations at Olba Monastery and the Evaluation of the Fieldwork at the North Church

Murat Özyıldırım

181

Olba Manastırı'nda İşlik Kazısı ve

Sonuçların Değerlendirilmesi

The Excavations at the Workshop in Olba

Monastery and its Results

Yavuz Yeğin

203

Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates

Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön

Değerlendirmeler

Kurul Castle (Ordu) Preliminary Assessment on

the Mithridates VI Period Settlement

S. Yücel Şenyurt - Atakan Akçay

221

Klazomenai Buluntusu Pişmiş Toprak

“Oturan Kadın” Figürinlerine İlişkin

Düşünceler

Considerations on the “Seated Woman” Terracotta

Figurines from Klazomenai

Aslıhan Özbay

249

Doğu Dağlık Cilicia Mezarları, Olba'dan
Yeni Mezar Tipleri ve Terminoloji
Önerileri
*Tombs in Eastern Rough Cilicia, New Burial
Types from Olba and Suggestions of Terminology*
Tuna Akçay - Burak Erdem
261

Ziyaret Tepe Kalesi ve Nekropolisi'nden
Küçük Arkeolojik Buluntular
*Small Archaeological Finds from Ziyaret Tepe
Castle and Necropolis*
Akın Bingöl
287

Kars-Anı'de Tespit Edilen Savunma
Sistemleri Üzerine Öneriler
*Suggestions on Defense Systems Identified in
Anı, Kars*
Ayhan Yardımcıel
301

Cıngırt Kayası Erken Bizans Dönemi Cam
Buluntuları
*Early Byzantine Glass Findings from Cıngırt
Kayası*
Ayşe Fatma Erol - Deniz Tamer
319

Mersin Deniz Müzesi'nden Osmanlı
Çeşmesine Ait Taş Tekne
*Ottoman Stone Basin from the Naval Museum
of Mersin*
Candan Ülkü
361

Mersin Olba Antik Kenti - Zooarkeoloji
Çalışmaları
Zooarchaeological Research in Mersin Olba
Okşan Başoğlu
381

Olba Tuğla Örneği: Arkeolojik ve
Arkeometrik Yaklaşım
*Olba Brick Samples: Archaeological and
Archaeometric Approaches*
Murat Özyıldırım - Ali Akın Akyol
395

Olba Kazısı Seramik Buluntuları
Arkeometrik Analizleri
*Archaeometric Analysis of Ceramic Finds from
Olba Excavations*
Ali Akın Akyol - Mahmut Aydın
413

Kitap Tanıtımı Book Review

İnanca Yolculuk Mersin
Ahmet Emirhan Bulut
433

Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye'nin En
Eski Kültürleri
Yavuz Yeğin
439

Geçmişten Günümüze Bir Geçit Zeugma
Emel Erten
443

Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri
Murat Özyıldırım
447

Milas Yazıtları Rehberi
Hüseyin Üreten
451

PRAEFATIO

Seleucia dergisinin altıncı sayısını (2016) sizlere sunmaktan gurur duyuyoruz. Her geçen gün dergimize gösterilen ilginin artışından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Olba kazılarını 2015 dönemi çalışmaları bizim için heyecanlı geçti. Sezonun ödülü hiç beklemediğimiz bir yerde ve hiç beklemediğimiz bir anda ortaya çıktı. Bu, manastır kazıları sırasında açığa çıkartılan ve daha erken tarihli bir Roma yapısına ait olan Roma mozağıydı. Önce genç bir hanım görünümüyle Tryphe (lüksün personifikasyonu), sonra genç adam Bios (yaşamın personifikasyonu), son olarak da ilk banyoyu temsil eden bir diğer genç hanım görüldü. Onları biri lir, ikincisi çifte aulos çalan, üçüncüsü de kavalıklarda köpeğiyle koşan eroslar izlediler. Bu mozaik taban Olba'da Severuslar Dönemi'nde yaşanan lüks yaşamı yansıtmaktaydı.

Mozaik taban ile ilgili olarak yapılan değerlendirme ile birlikte Olba kazılarında elde edilen yeni bulguların yer aldığı çalışmalar ve diğer birçok değerli makale bu sayıda yer almaktadır. Meslektaşlarımıza çalışmalarını bizimle paylaşmaktan çekinmedikleri için şükran borçluyuz. Ayrıca, Homer Kitabevi'nin sahibi Ayşen Boylu'ya ve *Seleucia*'yı yayına hazırlayan Sinan Turan'a da teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

We are proud to present the sixth issue (2016) of *Seleucia* and wish to express our gratitude for the growing interest to our journal.

The 2015 season of Olba excavations was an exciting one. We were awarded with a spectacular find at a very unexpected location and at a very unexpected moment. That was a Roman mosaic pavement belonging to an earlier Roman building discovered during the excavations at the monastery. First appeared Tryphe (as a young lady, personification of luxury), later Bios (as a young man, personification of life) came along. The third figure was the personification of the "first bath" represented by another young lady. They all were followed by erotes, one with a lyre, the other playing double aulos, third running with a dog. The mosaic pavement was a reflection of sumptuous life at Olba during the reign of Severans.

The evaluation of the mosaic pavement along with other recent discoveries from Olba excavations as well as many valuable studies on various topics will be presented in this issue. We appreciate our colleagues for not hesitating to share their works with us. Finally, Ayşen Boylu, owner of Homer Books and Sinan Turan who prepared *Seleucia* for publication deserve special thanks from us.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. *Seleucia* features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Doğu Dağlık Cilicia Mezarları, Olba'dan Yeni Mezar Tipleri ve Terminoloji Önerileri

Tuna Akçay - Burak Erdem*

Öz

Doğu Dağlık Cilicia Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi ile Geç Antikçağ'da mezar tipolojisi bakımından zengin bir çeşitliliği yansıtır. Çalışmamızda öncelikle bölgedeki mezar tiplerinin kısa bir tanıtımı yapılmaktadır. Bölgedeki mezarlar konusunda yapılmış birçok değerli çalışma ve yayın bulunmaktadır. Ancak, bu yayınlarda kullanılan terminolojinin belli bir esasa uygun olarak oluşturulmadığı, daha çok mezarların tanımlamalarına dayandığı görülmektedir. Bölgedeki mezarlarla ilgili çalışmaların gelişmesi, Olba kazıları sonrasında bölgedeki mevcut mezar tipolojisi daha zenginleşmesi ile bilinenlere yeni mezar tipleri de eklenmiştir. Bu durumda Doğu Dağlık Cilicia mezar tipolojisinde ortak bir dilin, terminolojinin geliştirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Çalışmamız konu ile ilgili mevcut durumu dile getirmekte ve bu bağlamında öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Dağlık Cilicia, Mezar, Tipoloji, Terminoloji, Olba.

Tombs in Eastern Rough Cilicia, New Burial Types from Olba and Suggestions of Terminology

Abstract

Eastern Rough Cilicia presents a rich range of Hellenistic, Roman and Late Antique tombs. This study primarily gives a brief account of various tomb forms in the region. A great deal of valuable studies on the tomb forms at

---

* Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay, Gazi Ü., Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Teknikokullar - Ankara. E – posta: akcaytuna@gmail.com. Arkeolog Burak Erdem (MA), E – posta: erdembrk@gmail.com.

the region was published. A survey on these publications reveals the absence of a consistent terminology. The necessity of producing a common terminology appeared after the progress of the studies on the tombs at the region and especially after the recent discoveries of some new tomb types in Olba. The aim of this study is not only to put forward the current situation but also to present appropriate suggestions.

Keywords: Eastern Rough Cilicia, Tomb, Typology, Terminology, Olba.

Eski Çağ'da Cilicia Anadolu'nun Doğu Akdeniz kıyı bölgesinden oluşmakta ve bölge Ovalık ve Dağlık Cilicia olarak ikiye ayrılmaktadır. Dağlık Cilicia'nın sınırları Coracesium'dan (Alanya) Pompeiopolis'e (Viranşehir) kadar uzanmakta; Ovalık Cilicia'nın sınırları ise batıda Pompeiopolis'ten başlayarak doğuda Alexandria minor'a (İskenderun) ulaşmaktadır¹. Cilicia, stratejik konumu ve topografik yapısı ile birlikte sahip olduğu doğal kaynakları bakımından tarih boyunca jeopolitik olarak önemini korumuş ve sürekli yerleşime sahne olmuştur².

Çalışmamız kapsamında ele alacağımız "Olba *Territoriumu*" olarak adlandırılan bölge ise, Doğu Dağlık Cilicia sınırları içinde yer alır. Bu bölge, sahip olduğu doğal ve coğrafi özellikleri kadar siyasi ve kültürel oluşumu nedeniyle dikkat çekmekte ve Batı'da Calycadnus (Göksu) Irmağı, Doğu'da Lamus (Limonlu) Irmağı, Kuzey'de Toros Dağları ve Güney'de Akdeniz ile sınırlanan güvenli bir bölge olarak tanımlanmaktadır³. Bu da Olba *Territoriumu'nun* doğal korunaklılığına işaret etmektedir.

1 Çalışmamızda Yunanca - Latince coğrafi isimlerin yazımı için Özyıldırım 2009 temel alınmaktadır.

2 Bölge, Mezopotamya ve Syria ile Küçük Asia arasındaki bağlantıyı sağlayan önemli geçitlere sahiptir. Bunlar; Gülek ve Sertavul geçitleridir. Doğuda Mezopotamya'dan gelerek Batı'da Sardes'e kadar uzanan ticaret yolunun Cilicia kapıları üzerinden devam etmesi ile Cilicia'nın bir geçiş noktası niteliğini taşıması, bölgeyi stratejik bakımdan tarih boyunca önemli kılan nedenlerdendir. Cilicia, söz konusu stratejik öneminin yanı sıra tarıma elverişli verimli toprakları, dağlarında bulunan demir, gümüş madenleri ve sedir ağaçları nedeniyle ekonomik ve ticari bir öneme sahiptir Durugönül, 1995vb.

3 Eğer Cilicia'nın uzun kıyı şeridi coğrafi ve stratejik bakımdan incelenirse, Olba Bölgesi kadar doğal sınırlara sahip başka bir bölgeyi bulmanın zor olduğu anlaşılır. Bölgede sahilten itibaren dağların yükselmeye başladığı görülür. Ancak burada dağların uzanış şekli, bölgenin diğer bölümlerinden ayrı bir özellik gösterir. Bu özellik, burada dağların denize paralel değil dik uzanmasıdır. Böylece sahilten iç kesimlere doğru vadi oluşumları görülebilmektedir. Bu vadiler aracılığıyla Akdeniz'in ılıman iklimi, bölgenin yüksek yerlerine kadar taşınır. Tüm bu elverişli durumlar, uygun iklim, emniyetli coğrafya ve doğal sınırlar, Prehistorik dönemlerden itibaren insanların Olba Bölgesi'nde yerleşmelerini sağlar: Durukan1998, 87.

Bölgede en dikkat çekici ve erken çalışma, Francis Beaufort tarafından gerçekleştirilmiş; 1811 ve 1812 yıllarında İskenderun Körfezi'nden Lycia Kıyısı'na doğru uzanan Anadolu'nun Güney kıyılarına yaptığı ziyaret sonrasında kaleme aldığı *Karamania* adlı yapıtı, 1817 ve 1818'de iki ayrı baskı yapmıştır⁴. Beaufort, gemisinin rotası üzerindeki eskiçağ yerleşimlerini, kaleleri, kiliseleri kaydederken, mezarlardan da yer yer söz etmektedir⁵. F. Beaufort sonrasında bölgeye gelen Charles Leonard Irby, 1823 yılında yayınladığı *Travels in Egypt and Nubia, Syria and Asia Minor during the Years 1817-1818* adlı yapıtında, Elaiussa, Corycus, Seleucia ad Calycadnum çevresine yaptığı ziyaret sırasında diğer Eski Çağ kalıntılarının yanında mezarlardan da söz eder. Doğu Dağlık Cilicia'daki mezarlar konusunu da kapsayan bilimsel çalışmalar 1890 yılında bölgede bulunan Avusturyalı bilim adamları Heberdey - Wilhelm tarafından da yapılır. 1900 ile 1907 yılları arasında bölgede bulunan Schaffer, Bell ve Herzfeld bölgenin kültürel tanımlamalarını yaparak anıt mezarların ve bölgede bulunan bazı önemli yapıların planlarını çizerler⁶.

J. Keil ve A. Wilhelm'in 1931 yılında yayınladıkları *Denkmaler aus dem Rauhen Kilikien* adlı çalışmaları, bölgedeki sadece mezar tipleri ve yazıtlarını değil; aynı zamanda diğer arkeolojik kalıntıları da içeren değerli bir çalışmadır. Konumuz açısından önemli bir diğer yayın ise Elaiussa Sebaste ve Corycus *nekropolis* alanları ve mezar tipleri üzerine A. Machatschek tarafından yapılan ve 1967 yılında yayınlanan çalışmadır⁷. Bölgede çalışmalarıyla adını duyuran iki araştırmacı Hild ve Hellenkemper'dir. Hild ve Hellenkemper, 1986 ve 1990 yıllarında yayınladıkları iki kitap, Cilicia ile ilgili önemli bilgiler içermektedir⁸.

Günümüzde Doğu Dağlık Cilicia'da yapılan yüzey araştırmaları ve arkeolojik kazıların artmasıyla birlikte mezarlar üzerine yapılan çalışmaların yayınların sayılarında artış kaydedilmektedir⁹.

4 Erten 2002, 118.

5 MacKay 1968, 179-180.

6 Schaffer 1902, 106-111; Bell 1906, 385-414; Herzfeld 1909, 25-34.

7 Machatschek 1967, 20-40.

8 Hild ve Hellenkemper 1986, 52-57.

9 Prof. Dr. Serra Durugönül tarafından hazırlanan, 1989 yılında yayınlanan çalışmada bölgedeki kaya kabartmaları ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar, Christof Berns ve Sarah Cormack gibi akademisyen ve araştırmacıların mezarlar üzerine yaptığı çalışmalar bölge halkının mezar mimarisi hakkında geniş bilgiler içermektedir. Murat Durukan, bölgedeki mezarlarla ilgili kapsamlı çalışmalar yapmakta ve mezarlarla ilgili yeni görüş ve öneriler getirmektedir. Bilal Söğüt de bölgedeki mezarlarla ilgili çalışmalar yapmış, polygonal teknikte yapılmış duvarlara sahip mezar evleriyle ilgili ayrıntılı olarak çalışmıştır. Bu çalışmaların birçok değerli yayına dönüştürülmüş olduğu

Doğu Dağlık Cilicia Bölgesi'nin Erken Mezarları: Çokgen Taş Duvarlı Mezarlar

Olba'da Hellenistik Dönem'de inşa edildiği bilinen Zeus Olbios Tapınağı, Hellenleştirme ideolojisinin bölgedeki sembolü durumundadır¹⁰. Bu görkemli yapının yanında bölgede Hellenistik Dönem'de surlar, kuleler ile temsil edilen gelişmiş bir savunma sisteminin oluşturduğu da arkeolojik verilerle doğrulanmaktadır¹¹. Hellenistik Dönem'i temsil eden bu mimari izlerin varlığına rağmen bölgede Erken Hellenistik Dönem mezar mimarisıyla ilgili veriler azdır. Bu konuda yapılan bir değerlendirmede MÖ 2. yüzyıl öncesine tarihlenen bir mezar tespit edilemediği, bu nedenle de Olba *Territoriumu*'nda, ölü kültü ve ölü gömme geleneklerinin Yunan kültürünün etkisi altına girdiğini söylemenin mümkün olmadığı belirtilmektedir¹². Böylece, MÖ 2. yüzyıla kadar ölü kültü veya mezar tipleri konusunda hiçbir ipucunun bulunmadığı bölgede, bu tarihlerden itibaren inşa edilmiş oldukları anlaşılan ve sayıları elli kadar olan çokgen taş duvarlı mezarlara rastlanmaktadır. Bu mezar anıtlarının en önemli özelliği, yalnızca yapının duvarlarında polygonal örgü tekniğinin kullanılmış olması değil, ilk kez toprak üzerinde inşa edilmiş bağımsız bir mezar anlayışının ortaya çıkmış olmasıdır¹³.

Çokgen taş duvarlara sahip mezarlar, diğer bölgelerde bulunmayan, Doğu Dağlık Cilicia'ya özgü mezar formları olmaları bakımından önem taşımaktadırlar. Sögüt, bu mezar evlerinin bölgesel bir özellik göstermesinin dışında bulunduğu alanlar, plan tipleri, duvar örgü teknikleri ve tarihleri açısından bölge ve Anadolu arkeolojisinde büyük bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir¹⁴. Ayrıca, mezarların polygonal teknikte yapılmış diğer yapıların yoğun olduğu yerlerde bulunmasının dikkatle

---

görülür. Elaiussa-Sebaste'deki mezarlar, kentte kazı çalışmaları yapan E.E. Schneider tarafından ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Schneider 2003a, 261-273. Kanytellis *nekropolis*lerindeki mezarlar da Ümit Aydınoglu tarafından incelenmektedir. Doğu Dağlık Cilicia'da mezarlarla ilgili yüksek lisans tez çalışmaları da bulunmaktadır. Gül Karazüm, 2005'te hazırladığı "Doğu Dağlık Cilicia (Olba) Bölgesi Lahitleri" başlıklı tezinde bölgedeki lahitleri incelemektedir. Dr. Tuna Akçay ise, 2008 yılında hazırladığı "Olba Mezarları" konulu tezinde Olba'daki mezarları ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Burak Erdem, 2015 yılında hazırladığı "Doğu Dağlık Kilikia Mezarları" başlıklı yüksek lisans tezinde bölgedeki bütün mezarlar hakkında yazılan bilimsel çalışmaları bir araya getirmiştir.

10 Durugönül 1995, 76.

11 Hellenistik Dönem'e tarihlenen surlar için bkz; Durugönül 1998.

12 Durukan 2011, 144.

13 Sögüt 2006, 71; Durukan 2011, 145.

14 Polygonal teknikte yapılmış taş duvarlara sahip mezar evleri için bkz; Sögüt 2006.

incelenmesi gereken bir özellik olduğunu, bu mezarların; çokgen taş duvarların sevilerek kullanıldığı Hellenistik Dönem'de bölgede yaşayan yerli halka ait olabileceğini belirtmektedir¹⁵.

Bölge için tipik olan çokgen taş tekniğinde yapılmış mezarlar dışında Hellenistik Dönem'e ait olabileceği düşünülen tek mezar Diocaesarea'da bulunan çatı örtüsü piramit şeklinde olan kule mezardır. Dor düzeninde inşa edilmiş mezar oldukça iyi korunmuş durumdadır. Mezarın Hellenistik Dönem'e ait olduğu düşünülmeyle birlikte, bu anıtsal mezarın tarihlemesiyle ilgili farklı görüşler de bulunmaktadır¹⁶.

Doğu Dağlık Cilicia Bölgesi'nin Roma İmparatorluk Dönemi Mezarları

Vespasianus tarafından MS 72'de yapılan yönetsel düzenlemeler kapsamında, Olba *Territoriumu* Roma İmparatorluğu topraklarında yer alan Cilicia Eyaleti'nin bir parçası olur¹⁷. Bu önemli siyasal değişiklikten sonra Dağlık Cilicia'da özellikle MS 2. ve 3. yüzyıllarda Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait mezar tiplerinin çeşitlilik kazandığı görülmektedir¹⁸. Roma İmparatorluk Dönemi'nde gerçekleşen imar çalışmaları kapsamında, daha önce bölgede olmayan yeni mezar tiplerinin ortaya çıkmış olması özellikle dikkat çekicidir.

15 Sögüt 2006, 24.

16 Keil - Wilhelm mezarın Seleucus krallarından I. Philippus (MÖ 1.yüzyıl) veya bir rahip için yapıldığını belirtmektedir. (Keil-Wilhelm 1931, MAMA III). Durukan ise MÖ 1. yüzyılda Cilicia'da Sulla baskısının en yoğun yaşandığı bu zaman dilimi içinde, Roma'ya karşı gelen I.Philippus için böylesine anıtsal bir mezar yapılamayacağını, ayrıca yaşamış rahipler için böyle bir mezarın yapılmadığını, bu nedenle böylesi görkemli mezarın bir rahibe ait olamayacağını belirtmektedir (Durukan, 2003). Berns mezarı, MÖ 2. yüzyıl başı ile MÖ 1. yüzyıl ortalarına tarihlendirmektedir. Tarihlemeye örnek olarak da *geison*daki *muttulus* izole durumda olması, Dor elemanlarının sert bir şekilde olmasının da bir Hellenistik özellik olduğunu fakat imparatorluk dönemi Dor yapılarında bunların Ion formlarıyla yumuşatıldığı söylemektedir (Berns, 1999). Fakat Durukan, Berns'in bu görüşlerine karşı; MÖ 2. yüzyıl sonlarından, MS 1. yüzyıl sonlarına kadar bölgede yaşanan politik krizin olmasının ve bölgede yaşanan ikinci imar faaliyetinin MS 1. yy'da hız kazandığını, tonoz kullanılmasının Olba bölgesinde Hellenistik Dönem'de değil Roma Dönemi'nde olduğunu vurgular ve mezarı MÖ 1. yy'a tarihler. Durukan, ayrıca, Vespasianus Dönemi'nde Dağlık Cilicia'nın, Syria'dan ayrılan Ovalık Cilicia ile birleştirilmesi, aynı dönem içinde ciddi bir imar faaliyetinin yaşanması, kule mezar anlayışının Syria'da MÖ 1. yy'da ortaya çıkması ve popüler olması düşünceleriyle görüşlerini pekiştirmektedir (Durukan, 2003).

17 Sayar 1999, 195.

18 Machatschek 1967, 67.

1. Tapınak Planlı Mezarlar

Tapınak Planlı Mezarlar, bölgedeki Roma mezar tipleri arasında en önemlilerinden biridir ve görkemli mimari özellikleri ile dikkati çekmektedir. *Prostylos* veya *templum in antis* planlı, Ion, Korinth ya da Dor düzeninde küçük birer tapınak olarak tasarlanan bu mezarlar, Roma dünyasında mezar mimarisinin Cilicia'daki örnekleri sayılırlar ve mimari tarihinde belirgin bir yere sahip anıtlar olarak tanınırlar.

Olba Bölgesi merkezlerinde bulunan tapınak mezarlar buldukları kentte içinde barındırdığı ölünün yüksek sosyal ve mali düzeyini yansıtan yapılardır. Doğu Dağlık Cilicia'da; Elaiussa-Sebaste'de, Corycus'ta, Kanytellis'te, Olba'da, Diocaesarea'da, Cambazlı'da, Imbriogon (Demircili)'de tapınak mezarlar saptanmıştır¹⁹.

Doğu Dağlık Cilicia'da tapınak mezarların en yoğun şekilde görüldüğü yerleşim yeri Elaiussa-Sebaste'dir. Machatschek ve Cormack; Elaiussa-Sebaste'de bulunan ve T11 olarak adlandırılan mezar anıtının, bölgedeki tapınak mezarlar içinde en erken örnek olduğu görüşünü paylaşmaktadırlar. Bu tapınak mezarda yazıt bulunmamakta, mezarın sütun başlıkları üzerine yapılan değerlendirmeler, yapının MS 2. yy'ın ilk yarısında inşa edilmiş en erken örnek olabileceğini ortaya koymaktadır²⁰.

Bölgedeki Tapınak Planlı Mezarlarda yazıtların az olması, kesin tarihleme yapılmasını kimi zaman zorlaştırmaktadır. Sadece Imbriogon - Demircili 3 mezarı, üzerinde bulunan yazıtın yardımıyla MS 2. yüzyıl sonu ile 3. yüzyıl başına tarihlenmiştir²¹. Bunun dışında, mimari elemanlara ve Korinth sütun başlıklarına dayanılarak yapılan tarihlemeler neticesinde, bölgedeki tapınak mezarların MS 2. yüzyıl ile 3. yüzyıl başında inşa edilmiş oldukları sonucuna ulaşılmaktadır²². Doğu Dağlık Cilicia'da Tapınak Planlı Mezarların çoğunun çatılarına kadar korunmuş olması, anıtlar arasındaki yapısal benzerliklerin ve farklılıkların net olarak gözlemlenmesini sağlamakta, çünkü yapısal farklılıklar en belirgin şekilde, çatı tasarımlarında tespit edilebilmektedir²³.

---

19 Erten 2007, 149-156.

20 Machatschek 1967, 108; Cormack 2004, 218.

21 Durukan 2007, 147-164.

22 Machatschek 1967, 108; Akçay 2014, 80.

23 Cormack 2004, 211; Olba *Territoriumu*'ndaki tapınak mezarların çatı tipleri; "tonozlu ve harçlı çatı örtüsü", "tonozlu harçsız çatı örtüsü", "ortada tek kemerli çatı tipi", "çift kemerli çatı tipi", "önde tek kemerli çatı tipi", "tonozsuz ve kemersiz tip" olarak sınıflandırılmaktadır: Machatschek 1967, 59; Cormack 2004, 54.

2. Kaya Mezarları

Doğu Dağlık Cilicia'da sıklıkla kullanılan tiplerden olan kaya mezarları genellikle herhangi bir cephe süslemesine sahip olmayan basit kaya oygu mezarlardır. Bölgenin dağlık ve kayalık yapısının, kalın kaya katmanlarının jeolojik yapı içinde yer alması bu mezarların yapımındaki temel etken olarak değerlendirilmelidir. Doğu Dağlık Cilicia kaya mezarları, yüksek kayalıkların sarp cephelerine ve çoğunlukla tek oda, kimi zaman da çok odalı olarak yapılmaktadır.

Özel bir cephe düzenlemesine sahip olmayan kaya mezarlarının yanında ön yüzleri birer tapınak cephesi olarak tasarlanmış örnekler de bölgede rastlanmaktadır. Doğu Dağlık Cilicia'da bu tip mezarlara en güzel örnek Olba'da bulunan biri Korinth, diğeri Ion düzeninde tapınak ön cephesine sahip mezarlardır. Olba dışında da tapınak cepheli kaya mezarları örnekleri mevcuttur. Örneğin, Diocaesarea'da dört adet tapınak cepheli kaya mezarı yer almaktadır²⁴.

3. Lahitler

Doğu Dağlık Cilicia'daki en önemli mezar tiplerinden biri de Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait lahitlerdir. Bunları işleniş biçimlerine göre aşağıdaki başlıklar altında incelemek olasıdır:

3a. Bağımsız Lahitler

Bağımsız lahitler taş sanduka kısımları biçimlendirildikten sonra düzleştirilmiş kayalar üzerine yerleştirilmektedirler. Bazıları blok taşlarla desteklenmekte, bazılarının ise düzleştirilmiş kaya yüzeyi üzerine açılan yuvaya oturtuldukları görülmektedir. Söz konusu lahitlerin üstleri ağır birer taş kapakla örtülmektedir.

Doğu Dağlık Kilikia'daki bağımsız lahitlerin örnekleri kıyı bölgesinde Elaiussa-Sebaste, Corycus'ta ve iç kısımda Olba ve Diocaesarea nekropolislerinde bulunmaktadır. Bunların bezemeli örneklerinde girland, girland taşıyan Eros, çelenk, yazılı veya yazısız *tabula ansata* betimlemeleri kullanılmaktadır²⁵.

---

24 Akçay 2008, 38.

25 Koch 2001, 42.

Bölgede Atina'dan ve Dokimeion'dan ithal edilmiş çok sayıda bağımsız lahit bulunmaktadır²⁶. Bu lahitlerin yerel örnekleri ise, genellikle ithal lahitlerin kireçtaşından yapılan kopyaları niteliğindedir. Doğu Dağlık Cilicia'da Roma İmparatorluk Dönemi lahitlerinin güzel örnekleri olarak Elaiussa-Sebaste'de bulunan bir gırlanlı lahit ve Korykos'ta bulunan Eroslu lahit gösterilebilir. Eroslu lahdin Attika, gırlanlı lahitlerin ise Dokimeion kökenli örneklerden kopya edildiği düşünülmektedir²⁷. Bunlar Cilicalı taş ustalarının bu işteki becerilerini yansıtmaktadırlar. Buna örnek olarak Elaiussa-Sebaste kökenli ortada *bukranion*, köşelerde ise koç başları, Medusa başları veya rozetlerle süslenmiş Küçük Asia modellerinin değişik uygulamalarını yansıtan lahitler verilebilir²⁸.

Bölgede ayrıca Dokimeion lahitlerine benzeyen, kapak kısımları üzerinde uzanan figür veya figürlerin yer aldığı birer *kline* olarak düzenlenen bağımsız lahitler de saptanmaktadır. Buna en iyi örnek, Diocaesarea'daki Zeus Olbios Tapınağı'nda bulunan lahit kapağıdır²⁹. Lahdin kapağında bir *kline* üzerine uzanan üç insan figürü betimlenmiştir³⁰. Bir diğer örnek ise Olba *akropolisinin* kuzey eteğinde yer almaktadır.

3b. Kaya Lahitleri

Sabit kaya lahitleri ana kaya kütesinin işlenmesi sonucunda oluşturulmaktadır. Genel olarak bağımsız lahitlerle aynı ölçülerde olan sabit kaya lahitleri, bağımsız lahitlerle form olarak da benzemektedirler. Sanduka kısmı normal bir lahit yüksekliğindedir. Bağımsız kaya lahitlerine göre daha ucuza mal edilebilen bu mezarların süsleme bakımından bağımsız kaya lahitleri kadar zengin olmadıkları görülür. Sandukalarında sadece aşağıda ve yukarıda birer bordür bulunan bu lahitlerin bunun dışında hemen hiçbirisinde herhangi bir dekorasyon elemanı yoktur. Bu tip mezarların genel olarak süslemelerinin olmaması Dağlık Cilicia'nın geneli için de geçerli görünmektedir³¹. Sabit kaya lahitleri de bağımsız lahitlerde olduğu gibi kırma çatı ve köşe akroterleri olan kapaklara sahiplerdir. Kapaklarında da genel olarak bu akroterden başka süsleme bulunmamaktadır.

26 Koch 2001, 243.

27 Koch 2001, 265.

28 Schnneider 2003, 268.

29 Linnemann 2013, Taf. 35.

30 Koch 2001, 266.

31 Machatschek 1967, 36. Ancak Corycus kentindeki bazı kaya lahitlerinde çeşitli kabartmalar yer alır. Kabartmalı kaya lahitleri için bkz; Karaüzüm 2005, 37.

3c. *Hyposorion*lu Lahitler

*Hyposorion*lu lahitlerin altında taş bloklarla inşa edilmiş ya da ana kayaya oyulmuş bir mezar odasının bulunması tipik özellikleridir. Cilicia bölgesinde Olba, Kanytellis ve Elaiussa-Sebaste kentlerinde ve Lycia bölgesinde bu tip mezarlara rastlanmaktadır³². *Hyposorion*lu lahitlerin mezar odasının gömü için mi kullanıldığı konusu tartışmalıdır. Ancak Elaiussa-Sebaste kentinde bulunan *Hyposorion*lu bir lahdin mezar odasında, farklı kişilerin kemiklerine rastlanması, bu bölümün yukarıdaki mezara yer açmak için yapılmış olabileceğini düşündürmektedir³³. Bu lahit tipine Cilicia bölgesi dışında Anadolu'da Phrygia, Pamphylia, Psidia ve Lycia bölgelerinde rastlanmaktadır³⁴.

3d. *Chamosorium*lar

*Chamosorium*lar, kayanın lahit teknesi ölçülerinde oyulmasıyla veya kaya içine derin bir sanduka oyulmasıyla oluşturulmuşlardır. Bu lahitlerin de üstleri bağımsız lahitlerde olduğu gibi taş kapakla örtülmektedir. *Chamosorium* örnekleri Elaiussa-Sebaste, Corycus, Olba ve Diocaesarea nekropolislerinde çok sayıda bulunmaktadır. Machatschek, Korykos'taki Geç Roma – Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen bir *chamosorium* mezarın diğer yerleşimlerdeki *chamosorium*lardan farklı olarak içe doğru genişlediğini ve lahdin iki ölünün sığabileceği şekilde yapılmış olduğunu belirtmektedir³⁵. Bu bilgi ışığında *chamosorium*lar sadece tek kişilik aynı zamanda iki kişilik de üretilmiş olabilir.

4. *Arcosolium*lar

Kaya yüzeyinin yarım daire biçiminde oyularak bir cephe oluşturulması ve mezar yeri olarak da oyuğun taban kısmının dikdörtgen biçiminde açılması ve üzerinin bir lahit kapağı ile kapatılması ile oluşturulan *arcosolium*lar Geç Antik Dönem'de tercih edildiğine dair arkeolojik veriler bulunmakta³⁶, bu özellikle Cilicia'dan örneklerle desteklenmektedir.

32 Cilicia örnekleri için bkz; Matshatschek 1967, taf 16b. Lykia örnekleri için bkz; İdil 1998, 11.

33 Schneider 2003, 268.

34 Schneider 2003, 267; Cormack 1996, 4.

35 Machatschek 1967, 26.

36 Olba'daki Hıristiyan mezarları için bkz; Akçay 2011, 133-146.

Örneğin, Alahan Manastırı çevresindeki *arcosolium*lar, kazıya ya da boyama haç betimli Olba örnekleri de bu düşünceyi desteklemektedir³⁷.

Yeni Arkeolojik Verilerle Doğu Dağlık Cilicia Mezar Tipolojisine Eklenen Mezar Tipleri

Olba'daki yüzey araştırmaları ve kazılar sonucunda Doğu Dağlık Cilicia Mezarlarına farklı yeni tipler eklenmiştir. Söz konusu bulgular bölgedeki mezar tipolojisine yeni örnekleri katması bakımından önem taşımaktadır.

Olba'da yapılan kazı çalışmaları sonucunda bölgedeki mezar tipolojisine katılan bir tip olarak "urne mezar"lardan söz etmek mümkündür. Bu tip, Olba 2013 kazıları sırasında "Nişli Alan 1" olarak adlandırılan ölü kültüne ayrılan mekân içinde yer almaktadır. "Nişli Alan 1" in güneybatı köşesinde tespit edilen mezar, nişlerin bulunduğu ana cephe ile güney cephesinin birleştiği köşede yer almakta ve 1,60 x 1,05 m boyutlarında doğal bir oyugu, dört sıra taşla sınırlandırılmasıyla oluşturulmuş bulunmaktadır (Lev. 4). En derin yeri 63 cm'dir. Bu oyugu içerisinde ölü külü olarak düşünülen ve beyazlaşmış yoğun bir kül tabakası ve çeşitli ritüel nesnelere kazılar sırasında rastlanmıştır. Burada bir çukurun kazılarak, yer yer ana kaya düzeltilerek topraktan arındırıldığı, ritüel nesnelere ve külleri içeren pişmiş toprak kap (urne) yerleştirildikten sonra tekrar dolgu toprakla kapatıldığı tespit edilmiştir (Lev. 7). Söz konusu mezar şimdiye kadar Doğu Dağlık Cilicia bölgesinde görülen bir tip değildir. Olba'da kremasyon uygulamasını da açıkça ortaya koyan bu gömü "Urne Mezar" olarak tanımlanmış bulunmakta ve bilinen tiplere bir yenisini katmaktadır.

Olba kazıları sonucunda belirlenen bir diğer mezar tipi ise "Pithos Mezar"dır. Bu mezar tipi 2013 kazıları "Akropolis Güney Yamacı Nişli Alan 2" olarak adlandırılan yerde, "Güney Yamacı Mezarlık Alanı" içinde saptanmıştır. Nişli Alan 2, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mezarların yer aldığı görülmekte, ikinci bölümde ise ritüellerin gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Adı geçen *pithos* mezarlar mezarlık kesiminde yer almakta ve teraslanarak sınırları belirlenmiş ana kaya düzlemi üzerine yerleştirilmiş bulunmaktadır. Burada ritüel nesnelere ve urnelerin konulduğu sekiz adet *pithos* mezar kazılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bunlar, dik bir halde ana kayaya yerleştirilmiş, üzeri toprak ile kapatılmış, daire şeklinde düzensiz taş sıraları ile sınırları belirlenmiştir.

---

37 Hill 1998, 315-337.

Ayrıca Nişli Alan 2'de “orta alan” olarak adlandırılan bölümünde de diğerlerinden farklı olarak üstü taş sıraları ile sınırlandırılmamış, ana kayaya dik bir şekilde yerleştirilmiş, üstü toprak ile kapatılmış bir başka *pithos* mezar *in situ* tespit edilmiştir (Lev. 6). Pithos mezarlar Doğu Dağlık Cilicia bölgesinde bu zamana kadar görülmeyenler tipte mezarlar olmaları bakımından önem taşımaktadırlar.

Olba'da 2001 yılından başlayarak yapılan yüzey araştırmaları sırasında dikkat çeken kesimlerden biri de Doğu Vadisi'ndeki “Çok Odalı Kaya Mezarı”dır. Kemerli bir lento ile taçlanan ve çeşitli mekân ve mezar odalarına sahip farklı mezar tiplerinin bir arada olduğu bu kaya mekânı, iç içe üç odadan oluşmaktadır. 2011 kazı döneminde burada yapılan kazılar sonucunda, adı geçen mezar kompleksi içindeki Orta Mekân'da yer alan *arcosolium*un kapağı toprak altından çıkarılmıştır. Kapağın ön cephesinde kazıma tekniği ile yapılmış yer yer tahrip olmuş daire içinde haç kabartması ile bir yazıt tespit edilmiştir³⁸. *Arcosolium* mezara ait kapağın bulunduğu alanda, Doğu Dağlık Cilicia'da daha önce tespit edilmemiş bir mezar tipi olan “Kiremit Mezar” bulunmuştur. Toplam uzunluğu 110 cm genişliği ise 35 cm olan altı parça pişmiş toprak çatı kiremidinden oluşan mezar, yaklaşık 87 cm'lik toprak seviyesinden çıkartılmıştır. Geç Antik Çağ'a ait çatı kiremitlerinin iki sıra zemine yerleştirilmesi ve kırma çatı şeklinde de dört çatı kiremidinin üstüne kapatılmasıyla oluşturulmuştur. Mezarın içinin boş olması ve aşırı derecede tahrip olmuş olması mezarın detayları hakkında fikir üretmemizi zorlaştırmaktadır. Ancak ölçüleri nedeniyle bunun bir çocuk mezarı olabileceği önerilebilir. Olba'da saptanan bu kiremit mezar Geç Antikçağ'da bölgede kullanılan basit bir mezar tipini temsil etmesi bakımından bilinen diğer tiplere bir yenisini katmaktadır.

Olba'da urne mezarlarla varlığı belirlenen kremasyon uygulamalarının bir diğer kanıtı da kentte “*columbarium*” tipi bir mezarın tespit edilmesidir (Lev. 3). Doğu Dağlık Cilicia'da sıkça görülmeyen bu tip mezarlara Elaiussa- Sebaste'de de rastlanmıştır³⁹. Olba'da *Akropolis* Kuzeydoğu Yamacı'ndaki *columbarium*, *akropolisin* zirveye yakın kuzeydoğu yamaçlarında, sur duvarlarının iç bölümünde, kuzeydoğu sur duvarından 5 m yukarı koddan, Doğu Vadisi'ne hâkim bir konumdadır⁴⁰.

38 Yunanca yazıt, Geç Antik Çağ karakterindeki harflerden oluşmaktadır. Yazıt kırık ve içeriği tam olarak belirlenememektedir.

39 Machatschek 1967, Abb.72.

40 Doğu Tepesi Mezarlık Alanı'nı karşıdan görmekte, ayrıca Korinth düzeninde tapınak cepheli kaya mezarı ile karşılıklı yer almaktadır. Söz konusu mezar herhangi bir mezarlık

Kayaya oyulmuş dikdörtgen planlı bir mezar odası olarak tasarlanmış olan *Columbarium*un her iki kısa kenarında zemin ile bitişik 47 cm genişliğinde sekiler vardır. Bu sekiler boyutları itibariyle ölülerin yerleştirilmesi için değil, ritüel nesnelere ya da urnelerin yerleştirilmesi için yapılmış olmalıdır. Sekilerin hemen üst bölümünde urneler ya da ritüel nesnelere için yapıldığı düşünülen nişler bulunmaktadır.

Mezar odasının tavanı ise iki bölümlüdür. Giriş bölümünden tavanın ortasına kadar kayaya oyulmuş tonozlu bir örtü söz konusudur. Buradan mezar odasının arka duvarına kadar olan kısımda ise düz bir tavan kayaya oyularak oluşturulmuştur. Böylece, mezar tavanının ön kısmındaki tonoz sayesinde mezarın ortasında kavisli bir cephenin de oluşturulmuş olduğu görülmektedir.

Mezar odasının içinde, arka duvar üzerinde dört küçük dikdörtgen, bir de büyük ana niş olmak üzere toplam beş niş yer almaktadır. Küçük nişler, senkronize şekilde konumlandırılmış olup, yaklaşık derinlikleri 10 cm, yükseklikleri 41 cm, genişlikleri 32 cm olmak üzere aşağı yukarı aynı ölçülerdedir. Bu nişlere de ritüel nesnelere ya da sadece küllerden oluşan küçük urneler yerleştirilmiş olabilir.

Ana niş ise “T” şeklindedir. Yüksekliği 160 cm, genişliği 82 cm, derinliği ise 40 cm’dir. Ana nişin üst bölümünde, tavana bitişik 120 cm genişliğinde, 24 cm yüksekliğinde düzgün dikdörtgen bir bölüm vardır. Ana nişteki iki Dor pilaster başlığı, bu dikdörtgen bölümü taşımaktadır. Nişteki bu Dor pilaster başlıkları, MS 2. yüzyılın ikinci yarısı ve 3. yüzyılın başına tarihlenen ve Olba’daki Korinth tapınak cephesi kayalar mezarının içindeki *naiskos*lu nişe ait olan Dor pilasterleri ile stil açısından benzerlik göstermektedir⁴¹.

Nişin üst bölümdeki dikdörtgen biçimindeki girintinin içine yatay bir şekilde ince bir *tabula* yerleştirilmiş olabileceği düşünülmektedir. Yazıtlı levhaların mezarlara yerleştirilmesi uygulamalarının birçok örneğini Roma dünyasında görmek mümkündür. Örneğin, Vatikan’daki *Triumphalis nekropolis*inde *insitu* bulunan kremasyon mezarlarının hemen üstlerinde yazıtlı *tabulalar* duvara yerleştirilmişlerdir⁴².

Ana nişin içine bir kült heykelinin konulması için yapılmış olmalıdır. Bir heykelin rahatlıkla sığacağı ana niş, tam merkezde yer alması ile mezar

---

alanı içerisinde değildir ve tek başına kayaya oyulmuş iki mezar odası olarak yapılmıştır. Yerinin hâkim bir noktada olması, mezar alanının dramatik bir etki oluşturulması mezar sahiplerinin özellikli kişiler olduğunu düşündürmektedir.

41 Akçay 2014, 81.

42 Bodé 2008, 198; Steinby 1987, 12.

odasının odak noktasını oluşturmaktadır. Buna benzer bir uygulama Vatikan'daki Triumphalis *nekropolis*indeki kremasyon mezarlarının olduğu odalarda ana nişin içerisinde in situ kült heykelinin yer almasıdır⁴³.

Mezar odasının (zemini ve sekiler hariç) duvarları, nişlerin içleri ve tavanı sıva ile kaplanmıştıdır. Sıvanın üzerinde de ayrı bir katman olarak duvar resimlerinin olduğu tespit edilmiştir. Doğal etkenler nedeniyle son derece yıpranmış halde olduğundan bu resimlerin niteliğini belirlemek mümkün değildir. Ancak, mezar odasının özellikle köşe bölümlerinde soluk izler halinde bazı ipuçları bulunmakta, buradaki kırmızı, pembe, gri, kahverengi, siyah ve mavi renkler mezar odasının diğer kısımlarda da duvarlarda kısmen görülebilmektedir. Özellikle köşelerde az da olsa duvarların boya ile sınırlandırılması sağlanarak çizgisel bantlar çekildiği, böylece bir çerçeve yapıldığı izlenmektedir.

Duvar resimlerinde bu tarz kırmızı çerçeveler Roma dünyasında sıklıkla, özellikle de mezarlarda karşımıza çıkmaktadır. Örneğin güneydoğu Levant bölgesinde, Ürdün'deki Abila'da (Decapolis) bulunan MS 2. yüzyıl ile 3. yüzyıl aralığına tarihlenen Roma mezarlarında duvar resimleri tespit edilmiştir⁴⁴. Duvar resimleri genel olarak kırmızı bir çizgi ile sınırlandırılarak yapılmış olup, bu çerçeveler içerisine figürler yerleştirilmiştir. Anemurium *nekropolis*inde de duvar resimleri korunmuş oda mezarlar vardır. Burada bulunan oda mezarlarda da kırmızı boya ile çerçevlendirilerek figürler yerleştirilmiştir⁴⁵.

Sonuç ve Öneriler

Doğu Dağlık Cilicia mezarları ile ilgili yapılan yayınlarda kimi zaman terminolojide kimi zaman tutarsızlıklar, ya da kişisel tercihlerden yola çıkılarak ve belli bir esasa dayanmayan kullanımlara rastlanmaktadır. Bu durum da karışıklıklara yol açmakta, anlaşılır olmakla ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Yukarıda özetlenen bölgedeki mezar tipleri için ortak bir dilin geliştirilerek kullanılması bu alanda açıklığı, anlaşılabilirliği sağlayacak, iletişimi kolaylaştıracaktır. Bu nedenle, Doğu Dağlık Cilicia mezarları için yapılacak tanımlamalarda kullanılmak üzere önermekte olduğumuz terminolojinin kullanılmasının yararlı olacağı düşüncesinde olduğumuzu belirtmek isteriz (**Lev. 1**).

43 Gee 2003, 246.

44 Barbet ve Guigue 1994, 70.

45 Rosenbaum 1971, 12-13.

Önerdiğimiz ortak terminolojide Doğu Dağlık Cilicia mezarları konusundaki çalışmalarda mezar tiplerini tanımlanmasında, adlandırılmasında belirli prensipler ve genellemelerle hareket edilmiştir. Bu tipolojinin geliştirilebilir olması da ayrıca önem taşımakta, yapılacak kazılarda bulunması kuvvetle muhtemel olan yeni mezar tiplerinin de eklenmesine uygun yapıda olması gerekmektedir. Bu yüzden ortak tipolojinin ana başlıkları genel tanımlardan seçilmiş, birçok mezarı kapsayacak derinlik ve kapasiteye sahip olmasına çalışılmıştır.

Önerilen terminolojide yer alan lahitler, Doğu Dağlık Cilicia Bölgesi'nde en sık görülen mezar tiplerindendir (Lev. 2). Taş ocaklarında üretilip, mezarlık alanlarına getirilen, sandukaları taşınabilir olan lahitlere “Bağımsız Lahit” denebilir. Machatscek’in “Freistehende Sarkophage” olarak isimlendirdiği bu tip lahitlerin Türkçeye çevrilmesinde dikkatli olunması gerekir. Aynı zamanda “Girlandlı Lahit” ya da “Sade Lahit” gibi sınıflandırmalar tanımlama ya da lahdin özelliği olarak düşünülmemelidir. Bu yüzden bağımsız lahitlerin tanımlamalarını metin içinde ya da kataloglarda yaparken; süslemesiz, girlandlı, yazıtlı, yazıtsız gibi sıfatlar kullanılabilir olmasına karşın, bunlar tipoloji içine dâhil edilmemelidir.

Diğer lahit tipi “Kaya Lahdi”dir. Üç yanı ya da dört yanı işlenmiş ancak tabanı ana kayaya bağlı lahitler “Kaya Lahdi” olarak tanımlanabilir. Bu mezar tipinin yazımında kullanılan “Kaya Lahti” yanlış bir kullanımdır. Türkçede ünsüz yumuşama kurallarına göre “ç,k,p,t” ile biten sözcükler sonuna ünlü bir harf geldiğinde yumuşayarak c, g/ğ, b ve d haline dönüşür. Bu yüzden doğru kullanım “Kaya Lahdi” olmalıdır.

Lahitler grubu içinde yer alan diğer bir mezar tipi de “*Hyposorionlu* Lahitler”dir. Genel olarak bu tip lahitlerin altında taş bloklarla inşa edilmiş ya da ana kayaya oyulmuş bir mezar odası bulunmakta, lahit de bu mezar odası üzerine yerleştirilmekte; böylece anıtsal bir görünüm sağlanmış olmaktadır.

Yine lahitler kapsamında yer alacak bir diğer mezar tipi ise *chamosorium*lardır. Kayanın lahit teknesi ölçülerinde oyulmasıyla veya kaya içine derin bir sanduka oyulmasıyla oluşturulmuşlardır. Bu lahitlerin de üstleri bağımsız lahitlerde olduğu gibi taş kapakla örtülmekte ve bu kapaklar genellikle dört köşe akroterli ve kırma çatı şeklinde biçimlendirilmektedir.

Önerilen terminolojide lahitlerden sonraki grubu kaya mezarları oluşturmaktadır (Lev. 3). Doğu Dağlık Cilicia’da özellikle rakımı yüksek alanlarda, tarım toprağının az olduğu yerleşim yerlerinde sıklıkla kaya mezarları ile karşılaşılacaktır. Kaya mezarları da “Tapınak Cepheli Kaya

Mezarları” ve “Tek Odalı Kaya Mezarları” “Çok Odalı Kaya Mezarı” ve “*Columbarium*” olarak alt sınıflara ayrılabilir.

Arcosolium başlı başına ayrı bir mezar tipi olarak ele alınmalıdır (Lev. 4). Bazı mezarlık alanlarında *arcosolium* tipi mezarların birçoğu bir kaya cephesi üzerinde, bağımsız bir mezar tipi olarak görülebilmekte; bazı mezarlık alanlarında ise bir kaya mezarının içinde de *arcosolium* rastlanabilmektedir. *Arcosolium*ların bazılarında mezar yeri kaya lahdi şeklinde, bazılarında ise *chamosorium* şeklinde zemine yerleştirilmiştir. Böyle karmaşık bir kullanımı yansıtan *arcosolium*ları bu nedenle ayrı bir mezar tipi olarak düşünmek daha doğru olacaktır.

Doğu Dağlık Cilicia’da saptanan diğer önemli mezar grubunu ise “Anıtsal Mezarlar” temsil etmektedirler (Lev. 5). Bu mezarlar yapısal özelliğe sahip, birer mimari yapı ve anıt olmaları bakımından diğer tiplerden ayrılmaktadırlar. Bu mezarlar özellikle sosyal statüsü yüksek, varlıklı kişilerin mezarları olarak yapılmışlardır. Bu tipin en önemli olanı “Tapınak Planlı Mezar”lardır. Özellikle Doğu Dağlık Cilicia Bölgesi’nde diğer Roma eyaletlerine göre sıklıkla görülen bu mezar tipi, birçok bilim insanı tarafından çalışılmıştır⁴⁶.

Anıtsal mezar tipi altına gelecek diğer tip de “Ev Tipi Mezar”lardır. Roma dünyasında mezar, ölüne öteki dünya için evi olarak düşünülüp, tasarlanmaktadır. Roma dininde mezarlar, ölen kişi için “*domusaeterna*= sonsuz ev” olarak kabul edilmektedir⁴⁷. Ev tipi mezarlar Machatscek’in de yaptığı gibi, “beşik formlu çatılı mezar evleri”, “kübik formlu mezar evleri”, “kırma çatılı mezar evleri”, “*aediculalı* mezar evleri” olarak alt sınıflara ayrılabilir.

Anıtsal mezar ana grubunun altına yerleşecek diğer mezar tipi, Doğu Dağlık Cilicia’da tek örneği bulunan, daha önceki yayınlarda “Piramit Çatılı Mezar Anıtı” olarak tanımlanan Uzuncaburç’taki “Kule Mezar”dır⁴⁸. Bu tip mezarlar Palmyra’da sıklıkla görülmekte ve literatürde “Kule Mezar” (Tower Tomb - Turmgrab) olarak geçmektedir⁴⁹. Bu doğrultuda Doğu Akdeniz dünyasındaki “Kule Mezar” yayılımına

46 Tapınak Planlı Mezarlar için bkz; Machatscek 1967, 85-106; Machatscek 1974, 251; Wegner 1974, 575; Schneider 2003, 263; Hild-Hellenkemper 1990, 223; Hellenkemper-Hild 1986, 52-57; Cormack 2004, 161; Durukan 2005, 107.

47 Hembrey 2008, 4.

48 Durukan 2003, 219 – 239.

49 Palmyra’daki kule mezarların detaylı çalışmaları için bkz; Henning 2001, 28; Bach 1936; Witecka 1994, 71-91. Bunun yanında Uzuncaburç’taki Anıtsal Mezar’ı “Kule Mezar” olarak isimlendiren yayınlar için bkz; Toynbee 1971, 171; Kramer 2012, 68; Berns 1999, 111-129; Fedak 1990, 88.

katkı sağlamak adına bu mezarın isminin mevcut literatürdeki gibi tanımlanması doğru olacaktır.

Bunun dışında “Tonozlu Mezar” da anıtsal mezar tipinin altına yerleştirilebilecek niteliktedir. Mezar yerinin üstünün podyumlu bir tonoz örtü ile kapatıldığı bu mezarların bazılarının önünde anıtsal sütunlar bulunmaktadır. Tonozlu mezarlarda ölünün yerleştirildiği yer, *chamosorium*, kaya lahdi ya da bağımsız lahit şeklinde olabilmektedir. Bölgede bu tip mezarlardan maliyeti yüksek olmasına rağmen fazlaca bulunmaktadır. Özellikle Olba⁵⁰, Diocaesarea⁵¹, Imbriogon Kome, Beyören, Kümbet, Beleni, Direktaş, Sakızlıklı Hamam, Cennet Cehennem, Tülü, Hüseyinler⁵² gibi yerleşimlerde bu mezarlar tespit edilmiştir.

Anıtsal mezarlar başlığı altına girebilecek diğer bir mezar tipiye, “Çokgen Taş Duvarlı Mezarlar”dır. Bu mezar tipinin başka bölgelerde bir benzeri bulunmamakta, duvar örgüsü ve yapısı sayesinde bölgesel bir mimari karakter taşımaktadır. Bu mezarları detaylı bir şekilde inceleyen Söğüt, beş farklı tipte olduklarını belirtip, bölgenin bu zamana kadar tespit edilen tek Hellenistik mezar tipi olarak tanımlamıştır. Bu tip mezarlar MÖ 2. yüzyıla tarihlenmiştir⁵³.

Bunun dışında Olba kazıları sonucunda Doğu Dağlık Cilicia mezar tipolojisine yukarıda detayları açıklanan Kiremit Mezar, *Pithos* Mezarlar ve Urne Mezar eklenmiştir (Lev. 4)⁵⁴. Sonuç olarak Doğu Dağlık Cilicia'nın mezarları hem iyi korunmuş hem de zengin çeşitlilik içinde olduğu anlaşılmaktadır. Yapılacak arkeolojik çalışmalarla bu mezar tiplerine yenilerinin ekleneceği öngörülmektedir. Bu nedenle konu ile ilgili olarak yapılacak çalışmalarda ortak bir dilin geliştirilmesi anlamını taşıyacak sağlam bir terminolojinin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

---

50 Erten ve Özyıldırım 2006, 421

51 Linnemann 2013, Taf. 62-63.

52 Söğüt 2005, 103-154.

53 Çokgen Taş Duvarlı Mezarlar için bkz; Söğüt 2006.

54 Akçay 2016, 132-139.

Doğu Dağlık Cilicia Mezarları, Olba'dan Yeni Mezar Tipleri ve Terminoloji Önerileri

Levhalar

Levha 1

Levha 2

Kaya Mezarları

Tek Odalı Kaya Mezarı
Olba - (Akçay 2006)

Tapınak Cepheli Kaya Mezarı
Olba - (Akçay 2016)

Çok Odalı Kaya Mezarı
Olba - (Akçay 2006)

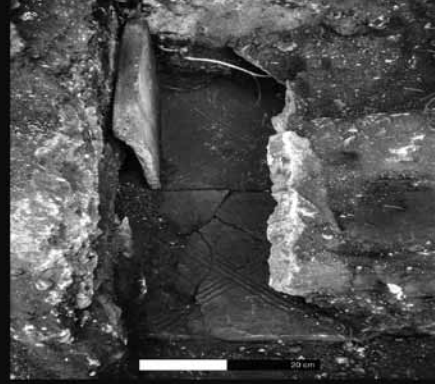

Columbarium
Olba - (Akçay 2016)

Levha 3

Arcosolium
Diocaesarea - (Akçay 2006)

Kiremit Mezar
Olba - (Akçay 2016)

Pithos Mezar
Olba - (Akçay 2016)

Urne Mezar
Olba - (Akçay 2016)

Levha 4

Anıtsal Mezarlar

Tapınak Planlı Mezar

Imbriogon Kome - (Erdem 2015)

Ev Tipi Mezar

Elaussa Sebaste - (Machatschek 1967)

Kule Mezar

Diocaesarea - (Erdem 2015)

Tonozlu Mezar

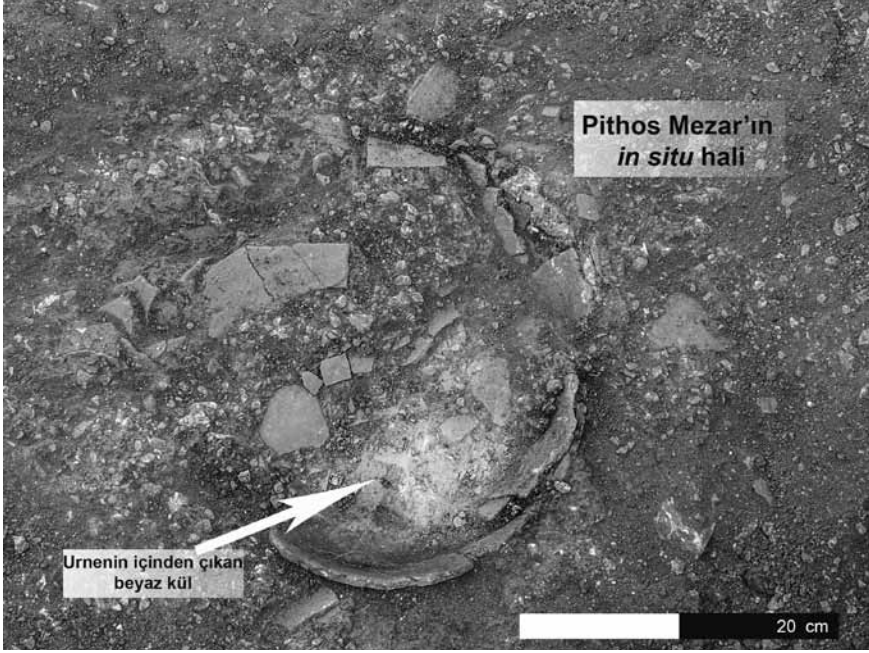
Olba - (Akçay 2008)

Çokgen Taş Duvarlı Mezar

Korkykos - (Akçay 2008)

Levha 5

Levha 6

Levha 7

Kaynakça

Akçay 2008

Akçay, T., “*Olba Mezarları*”(Dan. Prof. Dr. E. Erten Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Akçay 2011

Akçay, T., “*Olba’da Hıristiyan Mezarları*”, *Seleucia ad Calycadnum I*, 133-146, Ankara.

Akçay 2014

Akçay, T., “*Olba’daki Tapınak Cepheli Kaya Mezarı*”, *Seleucia ad Calycadnum IV*, *Olba Kazısı Yayınları*, 79-94, İstanbul.

Akçay 2016

Akçay, T., *Olba’da Ölü Kültü* (Dan. Prof. Dr. E. Erten, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydinoğlu 2012

Aydinoğlu, Ü., “*Kanytella Nekropolisi: Yeni Buluntular Işığında Bir Değerlendirme*”, *Adalya XV*, 129-158.

Bach 1936

Bach, M., “*Der Grabturm des Elabelus und der Grabturm des Jamlichus zu Palmyra, diss.*”, Hannover Technische Hochschule.

Barbet - Guigue 1994

Barbet, A., Guigue V., *Les peintures des nécropoles romaines d’ Abila et du Nord de la Jordanie I*, texte, BAH 130.

Bell 1906

Bell, G.L., “*Notes a Journey Through Cilicia and Lycaonia*”, Parts I and II, R.A., VII, 385-414.

Berns 1999

Berns, C., “*Der Hellenistische Grabturm von Olba*”, *Olba,IIa*, 111–130.

Bodel 2008

Bodel, J., “*From Columbaria to Catacombs: Collective Burial in Pagan and Christian Rome*,” in *Commemorating the Dead: Texts and Artifacts in Context* (Walter de Gruyter, 2008), 177-242.

Cormack 2004

Cormack, S., *The Space of death in Roman Asia Minor*, Wien.

Durugönül 1995

Durugönül, S., “*Olba: Polis mi, Territorium mu?*”, *Lykia*, 2, 75-82.

Durugönül 1998

S. Durugönül, *Turme und Siedlungen im Rauhen Kilikien*, Asia MS

- Doğu Dağlık Cilicia Mezarları, Olba'dan Yeni Mezar Tipleri ve Terminoloji Önerileri –
Band 28.
- Durukan 1996**
Durukan, M., Cilicia Bölgesinde (Hisarkale'de) Hellenistik Üç Mezar Anıtı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Durukan 1998**
Durukan, M., "Olba Territoriumu'nun Hellenistik Dönem Ölü Kültü Üzerine Gözlemler", Olba I, 153 – 160, Mersin.
- Durukan 2003**
Durukan, M., "Olba/Diocaesarea'daki Piramit Çatılı Mezar Anıtının Tarihlenmesi Üzerine Yeni Bir Görüş", Olba VII, 219-238, Mersin.
- Durukan 2004**
Durukan, M., "Olba Bölgesi ve Bölgede Kullanılan Polygonal Duvar Tekniği", Anadolu/Anatolia, 26, 39-63.
- Durukan 2005**
Durukan, M., "Monumental Tomb Forms in the Olba Region", Anatolian Studies, 55.
- Durukan 2007**
Durukan, M., "Dead Cult in Olba Region during Hellenistic and Roman Periods", Anatolia Antiqua XV, 147-164.
- Durukan 2011**
Durukan, M., "Olba Teritoryumunda Hellenleştirme ve Romalılaştırma Politikalarının Arkeolojik İzleri", Adalya, 14, 137-188.
- Er - Söğüt 2005**
Er, Y., Söğüt, B., "Dağlık Kilikya'da Olba-Diocaesarea Nekropollerindeki Kaya Mezarları", Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi, 5. 97-110.
- Erdem 2015**
Erdem, B., "Doğu Dağlık Kilikia Mezarları", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erten 2002**
Erten, E., "19th Century Travellers and Soli-Pompeiopolis", 19. Yüzyılda Mersin ve Akdeniz Dünyası – Bellek ve Miras", Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi Yayınları, 1, 118-12, Mersin.
- Erten - Özyıldırım 2006**
"Olba Arkeolojik Yüzey Araştırmaları-2005", Türk Eski Çağ Bilimleri Enstitüsü Haberler Dergisi, (21), 25.
- Erten 2007**
Erten, E., "Olba'daki Tapınak Planlı Anıt Mezar", Coşkun Özgünel'e 65. Yaş Armağanı, 149-156, İstanbul.

Fedak 1990

Fedak, J., “*Monumental Tombs of the Hellenistic Age*”, 88, 1990.

Gee 2003 Gee, R.L., *The Vatican Necropolis: Ritual, Status and Social Identity in the Roman Chamber Tomb*, The University of Texas at Austin.

Hellenkemper – Hild 1986

Hellenkemper, H – Hild, F, *Neue Forschungen in Kilikien*, Wien.

Henning 2001

Henning, A., “*Die Turmgräber von Palmyra. Eine lokale Bauform als Ausdruck kultureller Identität*”, PhD thesis, Universität zu Köln.

Hembrey 2008

Hembrey, J., “*Domus Aeterna and Decor: Funerary Fresco in the Roman Near East and Asia Minor*”, McMaster University, Master of Arts, Hamilton.

Herzfeld 1909

Herzfeld, E., “Eine Reise Durch Das Westliche Kilikien im Frühjahr, 1907”, *Petermanns’s Geographische Mitteilungen*, 25-34.

Hill 1998

Hill, S., “*Alaban and Dağ Pazarı. In: Ancient Anatolia*”, Fifty years’ work by the British Institute of Archaeology at Ankara, 1998, 315–337, London.

İdil 1998

İdil, V., *Likya Lahitleri*, Ankara.

Karaüzüm 2005

Karaüzüm, G., *Doğu Dağlık Cilicia (Olba) Bölgesi Lahitleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Keil – Wilhelm 1931

Keil, J., – Wilhelm, A., *Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien, MAMA III*, Manchester.

Koch 2001

Koch, G., “*Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*”, İstanbul.

Kramer 2012

Kramer, N., *Keramik und Kleinfunde aus Diokaisareia*, De Gruyter, Berlin.

Linnemann 2013

Linnemann, J.C., *Die Nekropolen von Diokaisareia*, De Gruyter, Berlin.

Machatschek 1967

Machatschek, A., *Die Nekropolen und Grabmalerei im Gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*.

Machatschek 1974

Machatschek, A., *Die Grabtempel von Dösene im Rauhen Kilikien*”,

Mansel'e Armağan TTKY 7, Ankara, 251-261.

Özyıldırım 2009

Özyıldırım, M., "Kilikia Bölgesi Eskiçağ Yer Adlarının Türkçede Kullanımı Üzerine Düşünceler", Uluslararası Mersin Sempozyumu (19 Kasım 2008), Mersin.

MacKay 1968

MacKay, T.S., *Olba in Rough Cilicia*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bryn Mawr College, Michigan.

Norbert 2012

Norbert, K., *Keramik und Kleinfunde aus Diokaisareia. Diokaisareia in Kilikien: Ergebnisse des Surveys 2001-2006*, Bd 1. Berlin; Boston: De Gruyter.

Rosenbaum 1971

Rosenbaum, E.A., Anamur Nekropolü: the Necropolis of Anemurium, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Sayar 1999

Sayar, M.H., "Antik Kilikya'da Şehirleşme", *XII. Türk Tarih Kongresi-Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt (1), 193-216, Ankara.

Schaffer 1902

Schaffer, F., "Archaeologisches aus Kilikien", *JOAI V*, 106-111, "Cilicia", in Petermann's Geographische Mitteilungen Ergänzungsheft, Gotha.

Schneider 2003a

Schneider, E.E., "Some Consideration On Elaiussa's North-Eastern Necropolis", *Olba VII*, Özel Sayı, 261-273.

Schneider 2003b

Schneider, E.E. Elaiussa Sebaste II. Un porto tra oriente e occidente, *Bibliotheca Archeologica* 37.

Steinby 1987

Steinby, E.M., "La necropoli della Via Triumphalis" in *Römische Graberstrassen*, 87.

Strabon 2000

Strabon, "*Antik Anadolu Coğrafyası*", (Geographika: XII- XIII-XIV) (Çev.: A. Pekman). İstanbul.

Söğüt 2005

Söğüt, B., "Tombs with Monumental Columns in the Olba Region", *Olba11*, 103-154.

Söğüt 2006

Söğüt, B., "*Dağlık Kilikya (Cilicia) Bölgesindeki Çokgen Taş Duvarlı Mezarlar*" İstanbul.

Ten Cate 1961

Ten Cate, H.J., "The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period". Leiden: E.J. Brill.

Toynbee 1971

Toynbee, J.M.C., "Death and Burial in the Roman World. London: Thames&Hudson."

Witecka 1994

Witecka, A., "Catalogue of jewellery found in the Tower-Tomb of Atenatan at Palmyra", *Studia Palmyreńskie* 9, 71–91.